

ZORUNLU GÖÇLERİN KESİŞİMİNDE TÜRKİYE VE SÜRGÜN HAYATLAR

YAZI: Didem DANIŞ
didemdaniş@yahoo.com

*Gökyüzünde, yeryüzünde
Gün doğdu mu, her gün ilk gün
Her gün aydınlıktır
Yoksa ümit her yer loş karanlıktır*

*Yar gurbette, can yürekte
Bir kafeste ne amansız
Sonsuz ayrılıktır geçmez zaman
Her gece hep ayındır*

*Fırtınada, ak ayazda
Sürgün her yerde hep yalnızdır
Gül açsa da, kuş uçsa da
Görmez dargındır*

Aysel Gürel'in yazdığı bu sözler, Zülfü Livaneli'nin 1987 tarihli "Gökyüzü Herkesindir" albümünde yer alan ve bir kere dinleyen bir daha unutamadığı Sürgün şarkısına ait. Üzerinden onca zaman geçmiş olsa da farklı dönemlerde farklı coğrafyalarda yaşanan zorunlu göçlerin insan ruhunda bıraktığı derin izlere dair zamansız bir şarkı... Kendisi de 12 Eylül darbesi sonrası Türkiye'den Almanya'ya sığınmak zorunda kalmış ve uzun yıllar gurbette yaşamış bir sürgün olan Livaneli kitaplarında sık sık mültecilerin hayatlarını anlatır. 2017 yılında yayınlanan Huzursuzluk adlı romanında da Ortadoğu'daki çatışmalardan kaçan mültecileri hikayenin merkezine oturtur ve şiddetin, zulmün hâkim olduğu bir coğrafyada mültecilerle yerlilerin hayatlarının kesişimine odaklanır.

Türkiye, son otuz yıldır yaşadıkları ülkeleri terk ederek, yeni bir hayat kurmaya çalışan milyonlarca insanın sığındığı bir ülke. Ama kuşkusuz son göç dalgası, Türkiye için şimdiki kadar yaşananlardan çok farklı bir dönemin kapısını araladı. Birleşmiş Milletler verilerine göre son beş yıldır, dünyada en çok mülteci barındıran ülkeyiz. Bugün, 3.6 milyon Suriyeli ve başta İran, Irak ve Afganistan olmak üzere diğer ülkelere gelen 400 bine yakın sığınmacı var. Bir milyon yasal ikamet izniyle yabancıyı da eklersek, toplam nüfusun %6'sı yabancılardan oluşuyor.

Bu çarpıcı sayıların ardında, insana dair pek çok hikâye var. Mülteciler, yerini yurdunu terk etmek zorunda kalmanın acısı ve travmasını, yeni bir yere yerleşmenin zorluğuyla beraber yaşıyorlar. Tüm bu olumsuzluklara rağmen göçmen psikolojisinin geleceğe dair umut dolu bakışını da es geçmemek gerekiyor. Mülteciler için zorunlu göç hem kayıp ve kaygı hem de -herşeye rağmen- umut demek.

Mersin'de, sosyolog meslektaşım İlhan Zeynep Karakılıç ile beraber yaptığımız bir araştırma sırasında tanıştığım 30 yaşında evli ve iki çocuklu Rima'nın hikâyesi de kaygı ve umut sarkacında seyrediyor. Rima, Halep Üniversitesinde fizik öğretmenliği eğitimini bitirdikten sonra, aynı üniversiteden ziraat mühendisliği mezunu olan Affan'la evlenmiş. Rima ve Affan nikahtan kısa süre sonra, ailelerini ve yurtlarını geride bırakıp Türkiye'ye sığınmak zorunda kalmışlar:

“Ben evlendim. Tam bir ay sonra Türkiye’ye geldik, çünkü evlendikten sonra tam güç savaş başladı. Bombalar başladı.” Yanınızda bir şey getirebildiniz mi diye sorduğumuzda Rima’nın verdiği cevap çarpıcı: “Sadece vücudumuzla çıktık, hiçbir şey getiremedik. Fırsat yoktu, zaten biz inanmıyorduk böyle olacağına. Bir de geldikten sonra bir iki ay kalır döneriz diyorduk. Şu an altı yıl olacak.”

Suriye’den gelen göç, Türkiye’de uzun süre herkes tarafından geçici bir durum olarak görüldü. Bunda, Esad rejiminin çok kısa sürede düşeceğine inanan politikacıların etkisi yadsınamaz kuşkusuz. Bu geçicilik fikrinin yansımalarından biri de hem medya hem de toplum tarafından Suriyelilerin mülteci değil “misafir” olarak tanımlanmaları oldu. Bu tanımlamada Suriyelilerin Türkiye’deki kalışının kısa süreli

olacağına dair kuvvetli bir inanış kadar, 1951 Cenevre Sözleşmesine taraf olan Türkiye’nin coğrafi kısıtlamayı koruyor olması ve dolayısıyla Avrupa toprakları dışından gelen sığınmacıların Türkiye’de kalıcı olarak mülteci statüsü alamıyor olması etkili.

Burada yasal statü ile ilgili bir not düşmek gerekir, zira yabancıların, yani vatandaş olmayan kişilerin

Türkiye’deki kalışları sırasında hangi haklara ve hizmetlere erişebileceğini yasal statüleri belirliyor. Türkiye’ye sığınmış olan Suriyeliler, iltica hakkını tanımlayan temel uluslararası hukuk metni olan 1951 Cenevre Sözleşmesine göre “mülteci” kabul edilmiyorlar; onun yerine Ekim 2014’te kabul edilen Geçici Koruma Yönetmeliğiyle düzenlenen “geçici koruma statüsü”ne sahipler. 2014 Yönetmeliği, 2011’de Suriye’de başlayan olaylardan dolayı Türkiye’ye gelen Suriye vatandaşlarına ve Suriye’den gelen vatansız kişiler ve diğer mültecilere sınırdışı edilmeme (non-refoulement) güvencesi ve temel insan haklarına erişim hakkı veriyor. Düzenlemenin ana fikri, kitlesel sığınma durumunda ülkesini terk etmek zorunda kalmış kişilere acil destek vermek. Gerçekten de 2011 sonrası, özellikle gelenlerin sayısının hızla arttığı 2014-2015 döneminde, hem devlet kurumları hem de sivil toplum kuruluşları mültecilere yoğun bir şekilde insani yardım verdiler. Ancak Suriye’deki krizin 9. yılına girmekte olduğumuz bugünlerde artık geçicilik ve acil insani yardım fikrinin ötesine geçip mültecilerin insan onuruna yakışır şekilde hayatlarını kurabilmeleri için kalıcı çözümler bulmak gerekiyor. Bu da ancak beraber yaşama yollarını inşa etmekten geçiyor.

Suriyeli mültecilerin yaygın bir şekilde “misafir” olarak adlandırılması Türkiye’deki kalış süreleri ve hakları açısından muğlaklık ve geçicilik anlamına geliyor. Bu geçicilik durumunun mültecilerin gündelik hayatları üzerindeki etkilerini anlamak için Rima’ya dönelim gene. Rima ve kocası, Adana-Mersin bölgesindeki çoğu Suriyeli gibi geldiklerinde tarım işçisi olarak çalışmaya başlıyorlar. Belirsizlik, güvencesizlik ve sömürü ile tanımlanan bu ağır çalışma deneyimini Rima anlatıyor: “İlk geldiğim zaman, eşimle tarlada yevmiyeli çalıştık. Her gün bir yerde; Adana, Tarsus, Erdemli, Silifke, her gün başka yerde. [Nasıl buldunuz bu işi?] Ablamın eşinin arkadaşları bu işte çalışıyorlardı. Onlardan duyduk, işçi gerekiyor-muş. Birkaç gün çıktık ondan sonra, zaten bu-

2014 Yönetmeliği, 2011'de Suriye'de başlayan olaylardan dolayı Türkiye'ye gelen Suriye vatandaşlarına ve Suriye'den gelen vatansız kişiler ve diğer mültecilere sınırdışı edilmeme (non-refoulement) güvencesi ve temel insan haklarına erişim hakkı veriyor.

güne kadar altı yıldır bu işe devam ediyor eşim. [Ne kadar kazanıyor günde?] Günlük 37'den başladı yevmiyesi. İlk geldiğimizde öyleydi. bugün 65 oldu. [Kaç saat çalışıyor?] Hiç belli değil. Size diyorlar ki bu posta bu arabayı dolduracak, ne zaman biterse o zaman çıkabilirsiniz. Mesela dün kavuna gitmiş. Saat 4.5'da çıktı, 7'de döndü. Bazı günler 1'de evde oluyor. Hep aynı yevmiye. Hep farklı yerlere gidiyor. (...) Çavuş var. O işçileri topluyor. O her gün akşam işçileri arıyor iş

var ya da yok diye. İş olsa gene iyi, dün bugün iş yoktu mesela. Evde oturuyor.”

Mersin'deki ilk iki yıl, Rima da kocasıyla beraber tarım işçiliği yapıyor, ta ki hamile kalana kadar. Ekonomik mecburiyetten dolayı hamileliğinin yedinci ayına kadar çalışıyor. Doğuştan tavşan dudaklı olan oğlunu anlatırken “oğlum biraz eksik geldi” diyor. Ama gene de yaşadıkları tüm zorluklara rağmen çocukları için umutlu. Suriye’de

ziraat mühendisi olduktan sonra Yunanistan’da aynı dalda iki yıllık yüksek lisans yapmış olan kocası bugün hâlâ gündelik tarım işçisi olarak çalışsa da yarın çocuklarının daha güzel bir geleceği olacağına inanıyor. İnsanı tüm zorluklarına rağmen hayatta tutan da bu umut değil mi?

Bu umudu canlı tutabilmek ve Suriyeli mültecilerin entegrasyonunu kolaylaştırabilmek için yapılması gereken en önemli şey, geleceğe

dair bir yol haritası verebilmek. Ancak şimdiye dek, Suriyeli mültecilere karşı kucaklayıcı bir dil benimsemiş hükümetin söylemlerindeki değişim ve ekonomik krizle beraber toplumda yükselen mülteci karşıtı tepki geçicilik fikri üzerine inşa edilmiş bu “konukseverliğin” sınırlarına geldikimize işaret ediyor.

Bu sürgün hikayesinin nereye evrileceğini, belki de ileride Zülfü Livaneli gibi, Suriyeli mültecilerin yazacağı şarkılarda dinleyecek, romanlarda okuyacağız.

DOÇ.DR.DİDEM DANIŞ KİMDİR?

Doç. Dr. Didem Danış Galatasaray Üniversitesi Sosyoloji Bölümü'nde öğretim üyesidir. Doktorasını 2008 yılında Fransa'da Ecole des Hautes Etudes en Sciences Sociales'de tamamladı. Siyaset bilimi ve sosyoloji lisans derecelerini Boğaziçi Üniversitesi'nden, sosyoloji yüksek lisans derecesini ODTÜ'den aldı. 2002-2003 yıllarında İsveç'teki Malmö Üniversitesinde misafir doktora öğrencisi olarak bulundu. Fransa'da çeşitli üniversitelerde misafir öğretim üyesi olarak ders verdi. Başlıca araştırma konuları olan göç, şehir sosyolojisi ve sosyal demografi alanında çeşitli makaleler yayınladı ve iki kitap derledi. Ayrıca, GAR-Göç Araştırmaları Derneği'nin kurucularındandır.